

החלק הראשון במעלות היצירות.

ואומר כי מהידוע והמפורסם והמוסכם עליו מכל החכמים כי הרוצה להתעסק בחכמה ולעמוד על אמיתה צריך תחלה להרגיל נפשו במעלות הטובות היצירות ולהעמידן באמצע ולהרחיקן מן הקצוות: ודוד המלך¹⁾ ע"ה הודיע זה בביאור באמרו [תהלים קיא ין] ראשית חכמה יראת ה' וידוע הוא כי יראת ה' כוללת המעלות היצירות כי הירא מהש' ית' יראה אמיתית יפוש מכל המעשים²⁾ הרעים ויעשה הטובים ואומר [שם] שכל טוב לכל עושיהם כלומי והקונה בתחלה יראת ה' שהיא המעלות היצירות ואחר כך קונה החכמה³⁾ שהיא המעלות השכליות ורצה לומר המרגיל נפשו בהם עד שתהיינה קבועות בה ולא יסורו ממנה, כי הפעלים הקבועים באדם שהוא מורגל בהם יקראו קניינים ועל זה הדרך נאמרה כל מלת קנה במשלי כמו שאבאר בעזרת האל⁴⁾ בסירושו, ועושיהם כמו קניניהם כי מצאנו במקומות רבים עשה כמו קנה כמו שאמר⁵⁾ [דברים ח יז] כחי ועצם ידי עשה לי את⁶⁾ החיל הזה [בראשית יב ה] את הנפש אשר עשו בחרן, ורבים כאלה. ומלת עשה ממש שהיא כמו פעל אינו נופלת על המעלות השכליות שהיא החכמה כי תכליתה ההשגה כמו שתכלית המעשית המעשה. והוא אומר שהקונה שתיהן יגיע לו שכל שלם, וטוב כמו⁷⁾ שלם כמו שאומר⁸⁾ [בראשית א לא] והנה טוב מאד. ובהגיע לו אלו השתים על שלמותן אז תהיה [תהלים קיא ין] תהלתו עומדת לעד מפני שאין קיום לאחת מהן אלא עם האחרות. ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו [משלי ב ד] אם תבקשנה ככסף וכזב [שם ב ה] אז תבין יראת ה', כלומר כשתשיג החכמה תבין טעם יראת ה' כי אי אפשר להבין יראת ה' אלא בחכמה ועל כן אמרו חכמינו ז"ל⁹⁾ [אבות ב ה] ולא עם הארץ חסיד. כי בקנות האדם בתחלה היצירות ואחר כך השכליות יתבאר¹⁰⁾ לו מהשכליות טעם היצירות ויבין כי הם הצעה אל השכליות ואם לא יקנה השכליות יסתפק ביצירות ויהשוב כי הם התכלית ולא יגיע אל המבוקש כמו שאבאר כל זה בספר המעלות: וחכמינו ז"ל אמרו [אבות ג ט] כל שיראת הטאו קודמת לחכמתו¹¹⁾ חכמתו מתקיימת וכל שאין יראת הטאו קודמת לחכמתו

1) A C > המלך. 2) מעשים C. 3) חכמה A. 4) חש' A. 5) שנאמר C. 6) רבותינו C. 7) כמו שלם A >. 8) שנאמר C. 9) רבותינו C. 10) C fehlt bis. 11) וכי B.

אין חכמתו מתקיימת, ואמרו ז"ל¹) [אבות ג ין] כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה²) הוא רומה וכולי ורצה לומר כי המעשים הטובים צריכים שיהיו בתחלה כמו השרשים, והחכמות כמו הענפים, וכמו שהשרשים קודמים בזמן ובטבע³) לענפים כמו כן המעשים הטובים צריכים שיהיו קודמים לחכמה. וכמו ששרשי האילן צריכין שיהיו יותר מהענפים כלומר שיהיו חזקים מהם כי או לא תעקור אותו הרוח כמו כן מעשי האדם הטובים צריכים שירבו על חכמתו בתחלה, ובאור זה כי ידוע הוא כי לא יעסוק⁴) אדם תמיד בלמוד אלא אם הוא בעל מעשים טובים ופורש מהתאוות והבלי העולם וכשיהיו חזקים בו המעשים טובים בהרגל לא תגבר⁵) עליו התאוה ולא יתבטל מהלמוד⁶) כדי שיתעסק בהבלי העולם אלא יוסיף תמיד חכמה ודעת כמו האילן ששרשיו מרובים וחזקים שלא תוכל הרוח לעקור אותו כי התאוה והבלי העולם לעקור החכמה מן הלב כמו הרוח לעקור האילן⁷). אבל מי שחכמתו מרובה ממעשיו ולא הורגל במעשים הטובים לא תתקיים חכמתו כי תאותו תגבר⁸) עליו ויניח למודו כדי להתעסק בהבלי העולם כמו שנמצא אנשים רבים שיתעסקו בתחלה בלימוד ולבסוף יגבר עליהם יצרם ופורשים מהלמוד וזה לרוע טבעם ושתאותם הרעה גוברת עליהם. ועל כן היו הקטנים ידיעתם משוכשת וזה⁹) כי רוב התנועה והשבוש נמצאים בהם¹⁰) המונעים אותם מלהבין, והעת שחשקו התנועה תתחזק בהם ההבנה, וכל מה שיוסיפו שנים תהיה ההבנה חזקה. ועל כן האנשים¹¹) שגוברת עליהם התאוה אין להם הכנה מפני התנועה והשבוש הנמצאים בהם מצד¹²) התאוה: והחכם אמר לא יכנס המלאך¹³) בבית שיש בו כלב, רוצה לומר כי השכל לא יחנה בלב שהתאוה מתגברת¹⁴) עליו. ואמרו כמו שהבגד כשירצו לצבעו צריך שיהיה נקי מכל כהם ואז יקבל צבע טוב כמו כן הנפש צריכה שתהיה¹⁵) נקיה מן המעשים הרעים שהם כמו הכתמים ואז תקבל החכמה:

ועתה אחל לבאר בקצרה כלל המעלות כמו שזכרתי: ואומר כי המעלות היציריות תהיינה בנו בהרגל הטוב ואינן בנו¹⁶) בטבע, כי הדברים הטבעיים לא יצאו מטבעם בהרגל כי האבן תרד לארץ והאש תעלה למעלה לעולם¹⁷) בטבע¹⁸) ואפילו שהורגל האבן כל הימים לעלות למעלה לא היתה עולה וכן האש לא תרד למטה בהרגל: והמדות הטובות נקנה אותם בפעלים הטובים ומפני שהפעלים משונים אלו מאלו היו המדות

1) יתעסק B 2) והטבע B; הטבע A 3) וכי B 4) חכמינו ז"ל C 5) וזהו C 6) תתגבר A 7) את האילן C 8) מהתלמוד C 9) תעבור C 10) חסר < A 11) הם המונעים < B 12) היו האנשים A B 13) מלאך C 14) בטבעו C 15) לעולם > C 16) בנו > A 17) שחאה C 18) גוברת B 14)

משונות, ולא יאמרו לאדם שהוא בעל מדה אלא כשיעשה אותה פעמים רבות וכרוך זמנו, ואל זה רמוז חכמינו ז"ל באמרם [אבות ג טו] והכל¹ לפי רוב המעשה. והפעלים כולם סבתם הכח המדמה כשהתחבר להכח² המתעוררת כמו שהתבאר³ בספרי⁴ החכמה המתוברים בזה הענין. וכבר התבאר שם כי כח הלב מקור לכל הכוחות ושאר האברים כלים לו, ומוזג הלב על הרוב סבה לאמצעות הפעלים⁵ או לנטותם ממנו כי בהיותו על מזוג הראוי לו או יהיו הפעלים הבאים ממנו ממוצעים וכן שאר האיברים שהם כליו. ועל כן יש מבוא גדול לתקון הפעלים בתקון מוג⁶ האברים ועל כן אמרו החכמים⁷ כי המדות נמשכות אחר מוג הגוף והוסיפו אחרים חוץ מי שקרא ושנה ועל כן נקראו יציריות. והמעלות היציריות האדם⁸ מצטרך אליהם בהכרח מצד היותו מדיני בטבע, ואלו לא היה מדיני לא היה צריך להם ויש רמז לזה⁹ בסדר בראשית: ואלו המעלות אינן תכלית האדם השלם אבל תכליתו המעלות השכליות כמו שביארתי בספר המעלות. ומפני שהיציריות הן טובות או רעות מצד הפירסום תמצא¹⁰ כי יש מהם שהם¹¹ משוכחות אצל אומה ומגונות¹² אצל אומה אחרת ויש מהם שהם מפורסמות לכל האומות כמו הרציחה והגניבה והכזב והניאוף והגזל ועדות שקר, אם¹³ יש אנשים שאינם מפורסמות אצלם הם בטלים במיעוטם. והגוירות שהם מאלו המפורסמות אין הם¹⁴ צורקות בכל¹⁵ ולא מכובות בכל: ויש מהמדות שיחשוב האדם בתחלת המחשבה שהם הפך¹⁶ הטובות כמו התאוה והכעס והרומה להם ואינו כמו שיחשוב אבל כשיעייץ ימצא כי¹⁷ הם טובות במקומם והאדם מצטרך להם מצד שהוא גופני כי התאוה הכרחית באדם בקיום גופו ומינו וזה כי¹⁸ הוא צריך שיתאוה את¹⁹ המאכל כדי²⁰ למלאת מקום הניתך ממנו וכל שבן בזמן גידולו. וכמו שזה התאוה בנשותה מהאמצעות אל הרוב תהיה סבה להפסיד² הגוף ולאבד מה שתקנו השי' יתברך²² בחכמתו הגדולה, כמו כן צריך שיתאוה אל המשגל לקיום המין, כי²³ מאחר שהוא מהנמנע שיתקיים באיש עשה תחבולות הכח האלהית לקיים²⁴ אותו המין ועל כן שמה בו תאוה המשגל. וכמו כן נמצאת בו מדת הכעס

1) שתבאר A 3. לה הכח C 2. והכל לפי המעשה לא לפי רוב ה' A B 1).
 4) החכמים A 7. מוג > A 6. הבאים ממנו < B 5. בספר A B 4).
 9) > B 12. שהם > A B 11. הנמצא C 10. להם C 9. האדם > A 9).
 בכל > B 15. בהם C 14. ויש אומרים A 18. ומגונות אצל אומה
 את המאכל > C 19. שהוא C 18. כי > C 17. הפך > C 16).
 כי > C 23. האל B 22. להפסד A C 21. כדי למלאת > A B 20).
 לקיום C 24).

לצורך גדול והוא להכניע בו התאוה ולכעוס¹) על מי שראוי לכעוס עליו²) ולנקום ממנו ולהיות לו חרון אף ולא יהיה מת ההרגשות. וברבות התאוה יהיה סבה אל העושק והעול והקנאה. ושיגע האדם יגיעה רבה להשיג הכבוד והקניינים ומהזיקה שתכריח הנפש המדברת לעמול בחכמות שמשגי האדם עמהם כבוד מבני אדם ועם³) זו החכמה היא סכלות גמור בעצמה⁴). וידוע הוא כי הכחות שבאדם הם לצורך ומפני הפעלים כי הטבע לא יעשה דבר לריק כמו שבארו הפילוסופים. ואמנם המדות והדומה להם רעות כשהן יוצאות מהאמצעות וישמשן האדם שלא במקומן ועתן, והמדות הטובות כמו הגבורה והגדיבות והרחמנות אין טובות כמו כן כשלא ישמשן האדם כפי הצורך ובמקומן ועתן כי כל⁵) דבר יוצא מהאמצעות לתוספת או לחסרון הוא חסר. ועל כן אמרו חכמים ז"ל [סנהדרין פח:] כל המוסף גורע: וכמו שתנועות הגופים תהיינה נפסדות כשהן מעטות או רבות כמו כן הפעלים הטובים הם נפסדים בריבוי או כמיעוט, וכמו שריבוי⁶) המאכל⁷) והמשתה והמיעוט יפסידו צורות הבריאות והבינוני מהם⁸) יהיה סבת הבריאות ויגדלו וישמרוהו כמו כן המעלות היצירות נפסדות בריבוי וכמיעוט כמו רך הלב ואיש ריב⁹), והבורח מכל דבר הוא רך הלב ואיש ריב ההורס בעצמו לדברים המבהילים והוא רחוק מצורת הגבורה ומי שהוא הורס בעצמו לחרחר ריב אשר לא יבהלחו דבר ולא ירא מדבר הוא¹⁰) בעל ריב וההצלחה¹¹) לגבור הוא הממוצע אשר אינו נוטה אל הקצוות, ומי שהוא מתעסק בדברים המהבילים והוא שמח בהם הוא הגבור ואשר ירא מהם הוא רך הלב וכן בשאר המדות. ומי שיודע טבע השלימות ידע הדרך אליו, ואמנם יודע זה בדברים הנחלקים אשר בהם קצוות ואמצעיות¹²) וימצא דבר נוסף על השיעור ודבר חסר מהשיעור ודבר רחוק מהקצוות מרחוק¹³) שוה והוא האמצעות. והאמצעות הוא נאמר בעצמו ונאמר בצירוף, ואמצעות הדבר בעצמו הוא הרחוק משתי הקצוות בשוה, והוא דבר אחד לא¹⁴) הרבה דברים¹⁵). והאמצע אצלינו הוא אשר לא יוסף עלינו ולא יגרע ממנו, ולכל אחד ממנו אמצעות לברו: ואמצעות הדבר בעצמו הוא כמו¹⁶) שנאמר למספר העשרה רבים¹⁷) ולמספר השנים מעט והששה ממוצע בין שתיהן¹⁸) מפני

1) היא בעצמה C 4) .ואם A B C 5) .עליו . 2) A > 3) .בו . A < 1)
 6) A < 9) .יהיה מהם C 8) .מהמאכל C 7) .שהריבוי C 6) .כל A > 5)
 הוא A < 10) .והבורח מכל דבר הוא רך הלב > B C תהורס בעצמו לדבי המי
 A B C 15) .ולא C 14) .מרחק B 13) .ואמצעות C 12) .והצלחה C 11)
 (Dittogr.) הרחוק משתי קצוות בשוה והוא דבר אחד < A B C 16) .שנאמר למספר
 שניהם C 18) .רבים A C > 17)

שתוספת העשרה על הששה כתוספת הששה על השנים: והאמצעות הנאמר בצירוף כמו שיש מכני אדם מי שהוא צריך אל הרוב מהמאכל ומהם אל המעט: ומלאכת השלמות נכבדת מכל המלאכות, על¹⁾ כן צריך שתהיה כוונתה אל האמצעות. ולצורך בני אדם אל המעלות היצריות אשר בהן הקיבוץ המדיני תראה תורתנו הקדושה הזהירה עליהם ותניע²⁾ עד תכליתן ובארה פרטיהן כפי מה שצריך ועל כן הזהירה במקומות רבים על הגניבה ועל העושק ועל האונאה ועל שאר הרברים התלויים במשא ובמתן כי הצורך הגדול להיות המשא והמתן באמונה בין בני אדם כי בזה³⁾ קיומם, והזהירה על הרחמנות ועל הנדיבות למלאות⁴⁾ מחסור העניים⁵⁾ ולהרגיל האדם במדת⁶⁾ הנדיבות ולהרחיק ממנו⁷⁾ מדת הכילות בזה⁸⁾ מצות רבות כמו המעשר ולקט שכחה ופאה והדומה להם, והזהירה על⁹⁾ כיוצא בזה כדי לישבם בלב ההמון ולהרגילם בהם כי הרגל המדות בפעלים. ויש מהמדות שאינן הכרחיות בבני אדם ועל כן לא זכרה אותם התורה בביאור כמו נתינת שלום וביקור חולים ונחמת אבלים כי אלו וכיוצא בהם אינן בהם מעשה אלא הדבור בלבד אבל רמזה עליהם כמו שדרשו רבותינו¹⁰⁾ ז"ל בזהודעת להם את הדרך אשר ילכו בה: [שמות יח כן] [ביק צט:] והמדות כלם יכלול אותם דבר אחד והוא הכנעת התאוה כי בהכניע האדם התאוה יפרוש מכל המדות¹¹⁾ הרעות. והפילוסופים זכרו כי הכנעת התאוה דבר קשה מאד אלא למהיר במלאכת השלימות מפני שהיא דבקה בנו מיום היותינו כמו שאמר הכתוב [בראשית ח כא] כי יצר לב האדם רע מנעוריו על כן נחשוב כי כשנניע אל מה שנתאוה מהתענגים זו¹²⁾ היא ההצלחה. ועל כן צריך כל אדם המבקש השלמות למשוך נפשו להפך¹³⁾ תאוותיו עד שיניע אל האמצעות. או שיקרב ממנו, כי אמתת האמצעות דבר קשה מאד בתכלית קשוי¹⁴⁾. והאמצעות הוא הדבר¹⁵⁾ המשובח בכל הדברים ועל כן צריך שנוטה¹⁶⁾ פעמים אל התוספת אם נצטרך לו ופעמים אל החסרון ואם נעשה זה נמצא האמצעות והפועל הנאה בקלות. וכמו שהקטן צריך שתהיה הנהגת מלאכתו¹⁷⁾ כפי מה שמצוה עליו המיסרו כמו כן צריך ליסר הכח המתאוה כפי¹⁸⁾ מה שיראה השכל. ויש מהתאוות תאוות רעות מאד שמספידות

1) ועל C. 2) ומניע B. 3) ובה A. 4) B C. 5) ממנו A B >. 6) במדות A B C. 7) העניים והדלים A. 8) ולמלאות A. 9) מרות C. 10) חכמינו ז"ל A. 11) כל A B. 12) כוונת C, ובאר זה שנתמה שני' A >. 13) דבר C. 14) קושי A B. 15) ולחפץ A. 16) זה הוא תאוות C fehlt bis 18). 17) מאכלות B; מאכלו A. 18) מלאכות C.

גוף האדם ומוליכות¹) אותו לאבדון כמו רוב תאות המאכל והמשתה²) ורוב תאות המשגל. ואלו צריך האדם להכניען ביותר לגדול היוקן. ותאות המאכל היוצאת מהאמצעות הוהירה עליה³) תורתינו מאד והכניע אותה כפי מה שצריך וזה כי אסרה כל המאכלים שהם בטבעם רעים ומפסידים מזג האדם והתירה כל מאכל שהוא ממוצע ויהיה די בו⁴) בקיום הגוף ומהמאכלים שהתורה צותה שלא להרבות מהם ועל כן צותה לרגום בן זולל וסובא וצותה לאכול⁵) הבשר בתאוה ולא⁶) בכל עת כמו שאמר [דברים יב כ] כי תאוה נפשך לאכל בשר. ותאות המשגל מהתאוות הרעות והמגונות וכל שכן הקלון אשר בה והבזו כמו שאמר יהודה ע"ה [בראשית לח כג] תקח לה פן נהיה לבזו. ורצה לומר טוב הוא שנפסיד זה משיפרם הדבר ונהיה לבזו והתורה כוונה להכניע זו התאוה באיסור העריות והיות האדם צריך טבילה בצאת ממנו הקרי ושלא התירה לאדם אפילו אשתו כל הימים וכל שכן חכמינו ז"ל באמרם [כתובות סב:] עונה של תלמידי חכמים מלילי שבת ללילי שבת וזו התאוה מסוגלת החזירים ומה נעים מה שאמרו בזה חכמינו ז"ל [סנהדרין קו.] משביעו רעב מרעיבו שבע ומהטעמים שאמרו במלה זו⁷) הוא⁸) כדי להתיש כח זה האבר:

ויש מהמדות שהם רעות לגמרי ולא נמצאו בהם קצוות משובחות ולא אמצעיות משובחות כמו עזות המצח והקנאה והניאוף והרכילות והדומה לאלו⁹). והמשכיל לא יעשה אלו וכיוצא בהם בעת מהעתות כי הן תכונות¹⁰) רעות בעצמן ועל כן הוהירה עליהן תורתינו תכלית ההוהרה. הוהירה על הכילות באמרה [דברים טו ט] השמר¹¹) לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ולמדה כי הקופץ ירו הוא בליעל ורע עין. וחכמינו ז"ל אמרו [ירושלמי סוטה סוף פרק ה'] כל מאן דלית הוא וותרן לית הוא כשר. והוהירה שלא יהיה האדם עו מצח קשה לב באמרה [דברים י טו] ומלתם את ערלת לבבכם ושיהיה מתרצה לבני אדם ושיהיה מכבד הגדול ממנו בשנים וכל שכן הגדול ממנו בחכמה ומה יקרו דברי ר' עקיבה באמרו [פסחים נב:] את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים וזה מפני שתוף¹²) השכל כי אין מרבים אלא הדומה. והוהירה על הרכילות באמרה [ויקרא יט טז] לא תלך רכיל בעמך מפני שזו המדה הרעה מביאה להיוק¹³) האדם בנופו ובממונו לשלוח מדנים בין אחים ולהפך האהבה והוהירה על ההנופה באמרה [שמות כג ז] מדבר שקר תרחק ושלא ידבר

1) A. ומושכות. 2) B C > והמשתה. 3) A B C. עליו. 4) A. זה. 5) A B C > זו. 6) B C > לא. 7) A B. שלא לרבות מהבשר כי אם בתאוה. 8) A. הוא. 9) B > C. להם. 10) A B C < הכנות; D. הכנות. 11) A B C < השומר נפשו מאד. 12) C. שהוא שתוף הש' C. 13) B; לחיוק A. 18) A. ושמו

האדם אחד בפה ואחד בלב אלא שיהיו פיו ולבו שוים כמו ששאל רוד המלך¹⁾ ע"ה באמרו [תהלים נא יב] לב טהור ברא לי אלהים, ושבה זו המדה באמרו. [שם קבה ד] היטיבה ה' לטובים ולישרים בלכותם כמו ששלמה המלך²⁾ ע"ה גינה הפכה³⁾ באמרו [משלי ו יח] לב חרש מחשבות און ואמר שזה תועבת ה'. ועל כן נכללו כל המדות הטובות בלב טהור כמו שאמרו ז"ל⁴⁾ [אבות ב ט] איזה היא דרך ישרה⁵⁾ שידבק בה האדם ואמרו לב טוב מפני שכל המעשים תלויים במחשבת הלב כמו שזכרתי למעלה:

ורבותינו ז"ל נתנו לנו כלל גדול במדות להיאך⁶⁾ יוכל האדם לדעת איזו מידה טובה באמרם [אבות ב א] אי⁷⁾ והו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, כלומר הדרך הישרה שצריך לבור אותה האדם משאר הדרכים וללכת בה היא הדרך שאינה מגונה אצל בני אדם אבל יש בה תפארת לעושיה⁸⁾ וכני אדם מפארין אותה⁹⁾ ומשבחין לעושה אותה ואל זה רמזו עוד באמרם [אבות ג י] כל שרות הבריות נוחה הימנו וכולי, והודיענו כי המדות הטובות הם כפי מה שייסכימו בני אדם עליהן¹⁰⁾ שהן טובות וכפי המועיל להם והפסן הן¹¹⁾ הרעות: ואחר שדברתי בשרשי המעלות על דרך כלל ועל מקצתן על דרך פרט אדבר במדות שהם כמו הענפים אשר מבקש החכמה צריך להם והיאך תהיה הנהגתן¹²⁾:

ואומר כי צריך כל אדם שיתנהג בכל מקום ובכל עת כפי מה שזודמן באותו¹³⁾ המקום ואותו העת ולא¹⁴⁾ כפי מה שזודמן בזולתו מהמקומות והזמנים, וזמני שנות האדם ארבעה. זמן הילדות והוא¹⁵⁾ מעת צאתו לעולם עד עשרים שנה. וזמן הבחרות והוא¹⁶⁾ מעשרים שנה עד ארבעים. וזמן הממוצע והוא אשר אינו בחור ואינו זקן והוא מארבעים ועד¹⁷⁾ ששים, וזמן הזקנה משישים ולמעלה¹⁸⁾ וזה על הרוב, כי יש מבני אדם שהוא חלוש האברים¹⁹⁾ בטבע והוא זקן בהגיעו אל החמישים ואין זה מקום לבאר זה. וזמן הילדות הוא חסר השכל וההנהגה והנסיון וכל מה שבו אינו אלא זמן ההרגל במדות הטובות. וזמן הזקנה האדם בו חלש ולא יוכל להתנועע התנועה הצריכה לבקש מה שצריך בקיום חייו. ועל

1) המלך > A C. 2) המלך > A C. 3) הפכו B. 4) חכמינו ז"ל C.

5) טובה A B C. 6) והיאך C. 7) אי זה היא B; אי זו היא A. 8) עליהם שהם A B C.

9) לעושה A B. 10) אותו C. 11) באיברים C.

12) הנהגתו A C. 13) שזודמן A fehlt bis. 14) לא B. 15) הוא C.

16) הוא A C. 17) עד A. 18) ומעלה A. 19) מאברים C.

כן היו הזמנים הטובים זמן הכחרות וזמן הממוצע¹⁾ כי גם יוכל האדם לעמול ולגיע עצמו במה²⁾ שמצטרך³⁾ אליו ולהכין צדה לזמן הוקנה וצריך מבקש החכמה לעמול באלו שני הזמנים לזמן שלא יוכל לעמול בו. ואיפשר⁴⁾ שיקרו אותו חלאים או פגעים אחרים לא יוכל להרויח באותו הזמן אלא להוציא ועל כן צריך שישתדל⁵⁾ בזמן שהוא יכול להרויח ושלא⁶⁾ יתעצל בזה אם יסייעהו המזל. וצריך האדם שהוא בעל חכמה ועיון והוא נבדל מההמון בדעתו שתהיה⁷⁾ דעתו בבקשת⁸⁾ חכמתו גדולה מדעתו⁹⁾ כפי יתרונו עליהם ואם לאו¹⁰⁾ אין תועלת בדעתו ועל כן צריך שיחשוב במלאכה שהיא יותר הגונה לו. וצריך זה האדם המבקש החכמה¹¹⁾ להיות לו חבר נאמן לעזור אותו במה שיבקש ושיעזרהו תמיד ויגלה אליו לבו. והחבר האמתי הוא המשתתף לחברו בענייניו והמסכים עמו: והחבר הוא על שלשה פנים. האחד השתוף בחכמה ובלמוד. והשני השתוף במנוחה וההרגשות הטבעיות. והשלישי השתוף בתועלת¹²⁾: ויש מדות כשתהיינה בחבר צריך האדם להתחבר אליו ומדות כשתהיינה בו צריך להתרחק ממנו. וחבר החכמה צריך שלא יהיה מקנא ולא אוהב הנצוח ולא רוע הטבע ולא מכוב ולא הפכפך כי אם תהיינה בו אלו המדות הוא אויב והורג¹³⁾. וחבר המנוחה צריך שיהיה קל הנפש והתנועה ובעל סוד ונקי מקנאה והנצוח ועוזר את חברו, וחבר התועלת צריך שתהיינה בו שלש מדות, הנאמנות, והשנית ההשתדלות להועיל חברו¹⁴⁾, והשלישית שיכיר היאך יועילוהו. וצריך להתנהג עם אלו כפי טבע כל אחד מהם וכפי מה שהוא אוהב אצלו ולהועיל אותו כפי היכולת ולכבדו בין בסתר בין בגלוי, ושלא להראות לו שהוא גדול ממנו בשום דבר ושלא לזכור מומיו בתחלה. והנני מעריך על איגרת אריסטו¹⁵⁾ שנחב אותה על דרך המליצה לבעל החכמה ואלו הם ענייני דבריו:

אמר אריסטו¹⁶⁾ הייב המשכיל להסתכל¹⁷⁾ בסובות בני אדם ורעותיהם¹⁸⁾ והיאך הם¹⁹⁾, דן²⁰⁾ בהם בתועלתם²¹⁾ והזיקם²²⁾. ואחר כך יבקש לנפשו המועיל בראותו מה שיועיל²³⁾ להם וירחיק המזיק בחקרו

1) A B והממוצע 2) C מה 3) B שצריך 4) C איפשר 5) A B
 מדעתו 6) A B C שלא 7) C ושתהיה 8) C מבקש 9) A B C
 10) B לא > C ואם לאו 11) C חכמה 12) A B בתועלת 13) C והורג
 14) C בסובות M*) 15) B אריסטוטליס 16) C להשתדל 17) M*)
 18) A B חן 19) A B ומוכותיה ורעותיהם B ודעותיהם A 20) A
 B C שמועיל C 21) B וחזיקו 22) A C וחזיקו 23) B בתועלת C

*) Das im Folgenden vorkommende M bringt die Lesart des Mebakesch ed. Haag 1778 S. 21 ff.

אשר יזיק להם, ויושיב העניינים כל ענין על¹) כנו וישים בין מעלותיהם גבולים מבדילים ביניהם. ואחר כך יכין לנפשו כלי ליסרה²) בהיותו ידיעה³) מה שידע מהדברים במעשה ולהביא⁴) מה ששכל בלימוד. ואחר כך יהיה מוסרו אשר ייסר לנפשו לא בעת אחד⁵) כי הוא ימצא בכל רגע מרגעיו ומעלה מהמעלות⁶) הומן אשר הוא רוכב⁷) אותם או בענין⁸) מענייני נפשו אשר הוא מתנועע אליהם ממיני קלות ראש או כובד ראש והשמחה והיגון והעמידה והישיבה מקומות ראויים לייסר האדם נפשו בהם ולישר מה שעושה עד אשר לא יהיה יתרון עליו לאנשי מעלה מהמעלות גבוהה תהיה או שפלה במעלותיה⁹) אשר השתתף בה¹⁰) עמהם. כי כל אדם שיבקש¹¹) שיהיה לו יתרון על אנשי¹²) מעלה מהמעלות¹³). יצריכהו יתרונו להתרחק מהם עד אשר תתנשא¹⁴) מעלתו להשתתף¹⁵) עם אנשי מעלה אשר על מעלתו כי בבקש המנוחה במנוחה יאבד המנוחה ויוריש היגיעה כי מוסר האדם לנפשו יצריכהו להעתיק¹⁶) מהנכבדים¹⁷) אם היה בעל כבוד ומהשפלות אם היה בעל שפלות, ועוזב המוסר מוזק ובעל ההיזק ייגע מתרשל¹⁸) רש. ודרך המוסר להקיץ הנפש במוסר¹⁹) ואל ימנעך קשיה ומריה מהתמיד להקיץ אותה כפי²⁰) צריך בה, והיא תאהב המנוחה ויוליכנה²¹) לבקש המנוחה במקצת הכנעת ולא נכון לכל משכיל, ואם יחסר דבר הרבה להניח זה המעט כי זה סוד הרגילות : וכשתעורר²²) הנפש למוסרה²³) ותתחיל²⁴) להכנע מעט לרצונך יהיה תחלה מה שתרגיל אותה בו למלאות חוק תורתה ולהודיע הנפש חלקה ואחר כך לפקוד האחים באחיות²⁵) האחות²⁶) כי כל עוזב נעזב ואחר כך להרבות מהתועלת האחים כי רובם יקימו הכשלות ויפרסמו השבחה ואחר כך למלאות חוקי השוחקים המתרמים כאוהבים והתועלת עליהם או לקוות להפוך שנאתם לאהבה או להשמר מרבה רעה מאכזר תניע לאזן כסיל בעל ממשלה ולתת לאחי האחים חלק מהאחות²⁷) והשמירה והזכירה²⁸) כי אחי האחים מהאחים והם במעלת מי שיוקח ממנו ראייה על הנאמנות ורצה לומר כי בשמך ברית

1) ולהבין M. 2) טבעו < M. 3) ידיעת M; יודע C. 4) כדי ליסרה C. 5) מבין M. 6) so M; A B C >. 7) סובב אותה M. 8) מומעלת M. 9) אחר C M. 10) בהם A B C. 11) במעלותיה M. 12) או בענין M. 13) מעלתו A fehlt bis M. 14) תנשא C. 15) מהמעלות > C. 16) אנשי > M. 17) אל הנכבדים A B C M. 18) לבקש C. 19) ונתר; רש C; A B C M. 20) כי פרץ C M. 21) אוליבי A B M. 22) והעת שהתעורר A; והעת שתעורר B C; so M. 23) והאחיות M. 24) ותתחיל A B C. 25) so M; A B C. 26) האחות A M. 27) C. 28) והזכירה A B M. 29) מאחיות.

אחי האחים ראה כי אהבתך שלמה אל האחים וכן למלאות חוק נסיוני האדם אשר יתנסה בהם אצל בני אדם או בעת המות כשתשמרהו בעת¹⁾ החולשה או בעת הצורך כשתשמרהו בשעת²⁾ המסכנות ואחר כך לשקול מה ששתית³⁾ ומה שאכלת ולהסתכל אם יהיה לך מותר בהסיר החסרון ולשמור המותר ולקצוץ על גפושך בהיותה מקצרת, ואחר כך לפקוד המלכים במהלל ולשמור מצוחם⁴⁾ והכנעך להם, כי כל רצונם מעצמם⁵⁾ להתהלל ומבני אדם להכניעם אליהם, ואחר כך לפקוד הנאמנים ולהמתיק סוד עמם בסתר כי חלקם ממך⁶⁾ ותועלתך מהם הוא בסתר ובעת אשר תתיחד עמם. ואחר כך לפקוד החסירים בתום לבב וביושר למען תדע כמה שנודעו בו מהטוב. ואחר כך⁷⁾ לפקוד רעך אשר הלך⁸⁾ עמך בחברה⁹⁾ התמידית¹⁰⁾ כי היא תכרית¹¹⁾ היכולות¹²⁾ ותזון האחוה ואחר כך לפקוד הנכבדים המיוחדים¹³⁾ בנפש חוכה¹⁴⁾ כברה¹⁵⁾. ואחר כך לפקוד הנחשלים במשפחתך ברחמנות וחוקיהם¹⁶⁾ בלמוד כי חמלתך על הנחלשים כמשפחתך ינחילך כבודך כבודם. ולמודך¹⁷⁾ לחוקיהם¹⁸⁾ ינחילך תועלתם. ואחר כך לפקוד מחייתך בתיקון מבלתי שתחסר¹⁹⁾ לראויים מה שראוי²⁰⁾ להם²¹⁾. ואחר כך לפקוד האויבים בהיזק והמתנבלים בדחות נבליהם והמתנצלים במחילה והמתודים ברחמנות והמקנאים בהכעיסם ובעלי החמס בחקור סתריהם ובעלי הפתמות²²⁾ בענוה ובעלי הקלות בישוב הדעת והמחרפים בכזוי והמתנאים בגאווה והנוטרים איבה בהתעלם והנושנים בלשונם בהשמר ועליך בנסתרות ובהתרפות ובנגלות בהתאמן לעשותם ובספיקות בדרישה. ואחר כך להחיות הזריוות²³⁾ בעת התלאות והתוהלת בצרות ולהאריך האף בשעת החמה ולהשיב לאחור הכעס וישוב הדעת בדברים שאינם גלויים. ואחר כך לפקוד השכן בעזר והגר כנמילות חסד והרע והנאמן בהכנעך לו והמבקר אותך בהכין לו מנוחה. ואחר כך²⁴⁾ חברת מלכים בהסתר סודם ולתקן הפועלים ולעשות כרצונם המעשים ואחר כך להקיש בין הטובים מחברך והרעים ועיין לאי זה משתי כתות תתחבר כי אם תתדמה²⁵⁾ כטוביהם תוסיף בעין רעיהם קנאה ותחרות ואם תתדמה²⁶⁾ ברעיהם תוסיף בעין טוביהם שפלות ועל כן מה שראוי משני הדברים ותנהל אהבת שניהם:

1) nur M; A B C > bis כשתשמרהו 2) על A B C 3) A B C
 4) M 5) ומעצמם C 6) עמך C 7) M
 8) C 9) בהברת C; במחכת B 10) בנו לך B C 11) ואחר כך C
 12) תמה A 13) המיוחדים C > 14) היכולת A 15) חכמת B 16) המתמידית
 17) וחוקים M 18) בכרה M; כבודם A; על הנחל C > bis 19) תורה M
 20) ומא A B C 21) ולחוקיהם C 22) וחוקים בלימודך M; ולימודך C 23)
 24) A B C 25) הפתיות M; הפתאות C 26) לתת להם M 27) שצריך A 28)
 29) תדמה C 30) תדמה C 31) ואח' כי M fehlt bis 32) בריוות

אילו הם דברי האיגרת והם דברים נמרצים וענינים ארוכים¹
במלים קצרים וצריך מבקש החכמה להרגיל נפשו בה כי בזה² ובמה
שזכרתי למעלה ובמה שאזכור בספר המעלות די:
ועתה אחל לדבר⁸ בחלק השני בעזרת האל יתברך⁴):
